

V. N. ƏLİYEV, M. Ə. MƏMMƏDOV, T. S. ƏLİYEVƏ

Heydər Əliyev adına AAHM

AZƏRBAYCAN HƏRBİ TƏHSİLİNİN 100 İLLİYİ HAQQINDA

Məqalədə Azərbaycan hərbi təhsilinin 100 illik tarixinə toxunulmuşdur.

2018-ci il may ayının 28-də müsəlman Şərqində ilk parlamentli respublikanın-Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin yaranmasının 100 illiyi tamam oldu. Qədim və zəngin dövlətçilik ənənələrinə malik Azərbaycan xalqı keçmişinin müəyyən dövrlərində tarixin hökmü ilə böyük imperiyalar tərkibinə qatılmaq məcburiyyətində qalmışdır. Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti məhz dünyanın siyasi nizamının yenidən qurulduğu bir vaxtda, XIX əsrin axırları və XX əsrin əvvəllərində Azərbaycanın yaşadığı parlaq mədəni yüksəliş mərhələsinin məntiqi yekunu kimi meydana çıxmışdır.

Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti öz üzərinə götürdüyü çətin tarixi vəzifəni imkanlarının ən son həddində çalışaraq şəərəflə yerinə yetirdi. Rusiyada çarizmin süqutundan sonra bolşeviklərin hakimiyyəti ələ keçirməsi ilə keçmiş imperiya ərazisində mürəkkəb geosiyasi vəziyyət yaranmışdı. Dünyanın aparıcı dövlətlərinin Bakı neftinə marağının siyasi çarpışmaları daha da gərginləşdirdiyi bir zamanda Ölkənin ərazi bütövlüyü və milli təhlükəsizliyi təmin edilməsi, qısa müddətdə yüksək döyüş qabiliyyətli Ordunun yaradılması əsas vəzifələrdən oldu.

Ordu dövlətin suverenliyi və ərazi bütövlüyünü təmin edən əsas qüvvədir, dövlətin əsas atributlarından, ordunun əsasını zabitlər və sərkdərlər təşkil edir. Azərbaycanda hərbi təhsil yox səviyyəsində idi. Çar Rusiyası 1828-ci ildə Cənubi Qafqazı tamamilə işğal etmişdi, öz idarə üsulunu qurmuşdu və müsəlman əhalini 90 il orduda xidmət etməkdən azad etmişdi. Ancaq zadəganlar gimnaziya bitirib, rus dilini öyrənir və yalnız bundan sonra qubernatorların yazılı xahişnamələri və təqdimatları ilə orduda xidmət edə bilərdilər.

Azərbaycanda (Bakı, Gəncə) hərbi təhsil haqqında (açıq istifadədə olan) yazılı mənbələrin ayrı-ayrılıqda təhlilindən ümümləşdirilmiş fikirlər belədir:

1.1917-ci ilin noyabr ayında Bakıda "Qırmızı Komandirlər Kursu" olub və Bakı Piyada Məktəbi öz köklərini buradan alır [1,2];

2.Osmanlı generalı Nuru paşa türk əsgərləri və yerli qüvvələr əsasında yaradılan Qafqaz İslam ordusunun komandanı təyin edildi, bir qrup türk zabiti ilə Azərbaycanın (Gəncədə) ilk hərbi məktəbinin əsasını qoydu və bu tarix müstəqilliyini elan etmiş Azərbaycanın hərbi təhsilinin yaranma tarixi hesab olunur [3];

3.SSRİ dövründə mövcud olan Azərbaycan Ali Soveti adına Bakı Ali Ümumqoşun Komandan Məktəbi öz tarixini 1939-cu ilin noyabr ayında SSRİ Xalq Müdafiə Komissarının əmri əsasında Qroznı şəhərində "Qroznı Piyada Məktəbi"nin yaranması və sonradan Bakıya köçməsinəndən götürür [3,4].

Azərbaycanda hərbi təhsil haqqında məlumatları ümümləşdirib xronoloji ardıcılıqda təqdim etdikdə belə bir mənzərə alınır.

XX əsrin əvvəllərində cərəyan edən I Dünya Müharibəsi zamanı Zaqafqaziya Komissariatının Qafqaz Cəbhəsi komandanının əmri ilə 11 dekabr 1917-ci ildə Cənubi Qafqazda yaşayan əhalidən "Müsəlman" korpusları yaradılmışdır. Azərbaycanlılardan təşkil ediləcək "Müsəlman Korpusu"nu yaratmaq üçün azərbaycanlı general Əliəğa Şıxlinski korpus komandiri təyin edilmişdi [5,6].

Müsəlman Korpusunun komandiri general-leytenant Əliəğa Şıxlinski və qərargah rəisi polkovnik Menşukov 1918-ci il fevralın 6-da Qafqaz Cəbhəsi qoşunlarının baş komandanına göndərdikləri raportda "1-ci Müsəlman Diviziyası" nəzdində, Bakıda hərbi məktəbin açılmasına

razılıq verilməsini xahiş etmişdilər [7].

10 fevral 1918-ci ildə Cənubi Qafqazda: Tiflis, Gəncə, İrəvan quberniyaları və digər inzibati ərazilərdə Zaqafqaziya Seymi yarandı. Bakıda isə hakimiyyəti Bakı Soveti ələ keçirdi.

1918-ci il martın 1-də poruçik Nəsirbəyov hərbi məktəbin (rusca arxiv sənədlərində "Musulmanskaya şkola podpraporşikov" adlanır) rəisi təyin edildi. Hərbi məktəb 1918-ci il aprelin 2-də əvvəlcə Gəncə (Yelizavetpol) şəhərində dəmir yolu məktəbinin binasında, aprelin 9-dan isə sənət məktəbinin binasında yerləşdirildi [8].

1918-ci ilin mayında Bakı Sovetinin qoşunları Gəncə və Tiflis şəhərləri istiqamətlərində Zaqafqaziya Seymi üzərinə hərbi yürüşə başladı. Zaqafqaziya Seymi bu təcavüzə qarşı hərbi qüvvə çıxarmalı oldu. Gəncə hərbi məktəbi bağlandı, poruçik Nəsirbəyov və məktəbin şəxsi heyəti polkovnik Maqalovun sərəncamına, Bakıdan Hacıqabula kimi irəliləmiş Daşnak-Bolşeviklərlə döyüşə göndərildi. 26 mayda Zaqafqaziya Seymi dağıldı.

28 may 1918-ci ildə Azərbaycanın müstəqilliyi elan olunandan sonra məktəbin fəaliyyətinin bərpasına şərait yarandı. 04 iyun 1918-ci ildə Azərbaycan Xalq Cumhuriyyəti və Osmanlı arasında bağlanmış Batumi müqaviləsinin 4-cü maddəsinə əsasən Azərbaycanla Osmanlı münasibətlərində hərbi əməkdaşlıq yarandı. 26 iyun 1918-ci ildə Azərbaycan Xalq Cumhuriyyəti öz hərbi qüvvəsini, Azərbaycan Əlahiddə Korpusu yaratdı [9]. Günü-gündən quruluşunu genişləndirən və böyüyən bu korpusun milli zabit kadrları ilə təmin etmək üçün Türk hərbiçilərinin yardımını və yaxından iştirakı ilə əsas "Müsəlman korpusu" tərəfindən qoyulmuş hərbi məktəb Gəncədə yenidən fəaliyyətə başladı. Hərbi məktəbə Osmanlı ölkəsindən gəlmiş Atif bəy başçılıq etdi. Bu təhsil ocağı "Praporşiklər məktəbi" adlandı. Cahangir bəy onun köməkçisi oldu. 1918-ci ilin oktyabrında Gəncə hərbi məktəbinin ilk buraxılışı oldu. Gəncə hərbi məktəbinin buraxılış mərasimində iştirak etmək üçün Nəsim bəy Yusifbəyli, Əliağa Şıxlinski, Qafqaz İslam Ordusunun qərargah rəisi Nazim bəy, Nuru paşanın atası Hacı Əhməd bəy və başqa rəsmi şəxslər Gəncəyə gəlmişdilər. 1918-ci il dekabrın 1-də Gəncə hərbi məktəbinin statusu dəyişdirildi və onun bazasında Praporşiklər məktəbi yaradıldı [10,11].

Bundan sonra məktəbin adı və statusu dəfələrlə dəyişdirildi.

Yeni şəraitdə məktəbin statusu da genişləndirildi. Belə ki, praporşiklər məktəbinin məzunu buraxılış imtahanlarını uğurla verdikdə dərhal ilk zabit - praporşik rütbəsinə layiq görülürdü. 1918-ci il dekabrın 24-də polkovnik Şirin bəy Kəsəmənli Praporşiklər məktəbinin rəisi təyin olundu. Hərbi nazirin 1919-cu il 8 Aprel tarixli 186 sayılı əmri ilə Ş.Kəsəmənli 2-ci Bakı piyada alayının komandiri təyin olunduğundan həmin əmrlə 1-ci qubitsa-topçu divizionunun komandiri polkovnik Rüstəm bəy Şıxlinski Praporşiklər məktəbinin rəisi təyin edildi. 1919-cu ilin aprelində Praporşiklər məktəbinin yeni statusda ilk buraxılışı oldu. Azərbaycan Parlamenti sədrinin müavini Həsən bəy Ağayev və digər rəsmi şəxslər bu əlamətdar hadisə münasibətilə Gəncəyə gəldilər. İlk buraxılışda Praporşiklər məktəbinin 135 məzunu zabit rütbəsinə layiq görüldü. Məktəbin 1919-cu ilin sentyabr ayında olan ikinci buraxılışında isə məktəbi 119 nəfər bitirdi. 1919-cu il oktyabrda Praporşiklər məktəbinin bazasında Hərbiyyə məktəbi yaradıldı [11,12].

Azərbaycan Xalq Cumhuriyyəti dövründə, iki ilə yaxın fəaliyyət göstərən hərbi məktəb 4 zabit buraxılışı keçirə bilmişdi.

28 Aprel 1920-ci ildə Azərbaycanda Sovet hökumətinin qurulması ilə əlaqədar AXC müdafiə naziri Mehmandarovun orduya verdiyi 238 № -li 28 Aprel 1920-ci il tarixli əmri ilə Azərbaycan Xalq Cumhuriyyəti ordusu yeni yaranmış Azərbaycan Sovet Hökumətinə tabe edilir. Yeni qurulmuş hökumət ordunun adını dəyişib Azərbaycan Fəhlə-Kəndli Qırmızı Ordu edir. Müvafiq olaraq hərbi məktəbin də adı Yığma Qırmızı Komandir Heyəti Məktəbinə dəyişdirilir və hərbi məktəb Bakı şəhəri Budyonovskaya 15 ünvanında öz fəaliyyətinə davam edir. 7 iyun 1920-ci ilə 161 № -li əmrlə Heydər Vəzirov məktəb rəisi təyin edilir [13].

1921-ci ilin mayında piyada, süvari, istehkamçı və pulemyot bölmələrindən ibarət Fəhlə-Kəndli Komandir Kursları yaradıldı. Bir az sonra bu kurslar Azərbaycan Sovet Birləşdirilmiş Qırmızı Komandirlər Məktəbi adlandırıldı [1,4].

15 dekabr 1921-ci ildə ikinci pilləli Birinci Azərbaycan Hərbi Məktəbin rəsmi açılışı oldu və

məktəbə 137 nəfər qəbul edildi. Kursantların xahişləri nəzərə alınaraq məktəbə Əli Qarayevin adı verildi. O zaman belə bir dəb mövcud idi ki, insanın sağlığında adını hansısa təşkilata, birliyə, birləşməyə və s. verirdilər [13].

1 aprel 1922-ci ildə məktəbin adı dəyişdirildi və 1-ci Qırmızı Kadet Korpusu adlandırıldı. 14 sentyabr 1922-ci ildən isə məktəbin adı yenidən dəyişdirilərək 1-ci Azərbaycan proletar hərbi məktəbi oldu [1,2].

21 avqust 1922-cü ildə Hərbi Məktəb, Fəhlə Kəndli Qırmızı Ordusunun (FKQO) Zaqafqaziya Proletar Hərbi Hazırlıq Məktəbi, 1 oktyabr 1924-cü ildən isə FKQO-nun Zaqafqaziya Hərbi Hazırlıq Məktəbi adlandı. Məktəb müasir Azərbaycanda Naxçıvanski adına hərbi lisey, Rusiya Federasiyasında isə Suvorov adına hərbi məktəblərin bənzərinə (prototip) çevrildi. Bu məktəb Cənubi Qafqaz millətlərinin gənc nümayəndələrini hərbi məktəblərə hazırlamağa başladı. 1.10.1924 - 7.02.1926 –cı illərdə FKQO-nun Zaqafqaziya Hərbi Hazırlıq Məktəbin bir baş təyinatı Cənubi Qafqaz millətlərinin nümayəndələrini hərbi məktəblərə hazırlamaq oldu [2].

8 fevral 1926-cı ildə Zaqafqaziya Hərbi Hazırlıq Məktəbinə Serqo Orconikidze adı verildi. Məktəbin yetişdirmələrinin birinci buraxılışı 6 Avqust 1926-cı ildə oldu. Zaqafqaziya Hərbi Hazırlıq Məktəbinin 21.10.1930-cu ilədək fəaliyyət göstərdi və yetirmələrinin çoxu Qırmızı Ordunun Həzi Aslanov kimi generalları və zabitləri olaraq şərəfli döyüş yolu keçdilər [2,14].

1 Noyabr 1930-cu ildə məktəb yenidən təşkilatlanaraq 2 illik təhsil müddətli orta təhsil müəssisəsi səviyyəsində formalaşdı və FKQO-nun komandir heyətinin Serqo Orcenikidze adına Bakı piyada məktəbinə çevrildi.

Məktəb Mayın 31-dən başlayaraq yay təlim dövrünə düşərgəyə çıxmağa başladı. Kursantlar düşərgədə öz əlləri ilə tədris sinifləri, yeməxana, klub, idman şəhərciyi və meydançalar, həmin illər üçün ən müasir atış şəhərciyi yaradılar.

1932-ci ilin yazında gənc komandirlərin növbədən kənar ikinci buraxılışı oldu, ordunun hərbi hissələrindən isə kiçik komandir heyəti tərkibindən yeni çağırış keçirildi. Onlardan qısa müddətli tədris kursları təşkil edildi.

1932-ci ildə inadkar və gərgin işinə, kursantların hazırlığının yüksək göstəricilərinə görə Serqo Orconikidze adına FKQO-nun komandir heyətinin Bakı Piyada Məktəbi, SSRİ hakimiyyəti tərəfindən şərəf, qəhrəmanlıq və mətanət simvolu olan “Qırmızı Bayraq” ilə təltif edilmişdir. “Qırmızı Bayraq” ilə birlikdə məktəbə SSRİ Mərkəzi İcra Komitəsi fəxri fərman verilmişdir. Bir qədər sonra məktəbin kollektivi Azərbaycan SSR Mərkəzi İcra Komitəsi tərəfindən Qırmızı Bayraq ilə təltif edilmişdir. 1932-ci ildə tədris ilinin başlanğıcında məktəb onun üçün xüsusi tikilmiş hərbi şəhərciyə köçürüldü.

1934-1935-ci ilin yay tədris mövsümündə birləşmiş kursant bölüyünün dəniz səviyyəsindən 4250 metr hündürlükdə olan Şahdağ yüksəkliyinə qalxış ekspedisiyası oldu. Bölük 24 sentyabrda qalxışa başladı. Qalxış iki sutka davam etdi. 26 sentyabrda bölük Şahdağ yüksəkliyini fəth etdi və qırmızı ulduzu yüksəkliyə sancdı. Şahdağ yüksəkliyinin fəthinə dair sənədlər, marşrutun təsviri və çəkilmiş foto şəkillər komandanlıq tərəfindən hərbi dairənin qərargahına göndərildi [4].

8 Aprel 1937-ci ildə FKQO-nun komandir heyətinin Serqo Orcenikidze adına Bakı Piyada Məktəbi SSRİ müdafiə Xalq Komissarının əmri ilə yenidən təşkilatlandı və Serqo Orcenikidze adına Bakı Piyada Məktəbi adlandırıldı. Birinci çağırışla məktəbə 440 kursant qəbul edildi [2].

1938-ci il may ayında Bakı Piyada Məktəbin birinci buraxılışı oldu.

1939-cü ildə II Dünya müharibəsi ərəfəsində, ümumi hərbi mükəlləfiyyət haqqında yeni qanunun qəbul edilməsi, qarışıq ərazidə milli kadrlar hazırlığı prinsipinə son qoydu və yalnız ordunun təşkilatına əsasən kadrlarla kompleksləşmə sisteminə keçirdi. Bakı Piyada Məktəbi yeni quruluşa keçdi. Bir kursant taboru əvəzinə ikisi formalaşdırıldı, ehtiyatda olan komandir heyətinin hazırlığı kursları yaradıldı.

1939 -1940-cü ildə hərbi məktəb öz ştat quruluşunu iki dəfə artırdı: 1939-cu ildə 2-ci tabor, 1940-cü ildə isə 3-cü və 4-cü taborlar formalaşdırıldı. Məktəbdə sürətli təlim proqramı ilə leytenant-taım komandiri buraxılışına başlandı. 4 ay ərzində 500 leytenant-taım komandiri buraxıldı və məktəb divarlarını tərk edərək ordunun kompleksləşməsinə göndərildi. Bakı Piyada Məktəbinin

məzunları iki dəfə Sovet İttifaqı qəhrəmanı olmuş Ziya Bünyadov kimi zabitlər yetişdirdi .

22 iyun 1941-ci ildə SSRİ Müdafiə Xalq Komissarının əmri ilə məktəb qısaldılmış 6 aylıq tədris proqramına keçdi. Kursantlar üçün 12 saatlıq iş rejimi müəyyənləşdirildi – 8 saat tədris məşqələləri, 4 saatlıq müstəqil hazırlıq. Müdafiə Xalq Komissarının əmri ilə 7 iyul 1941-ci ildə məktəbin bazasında 2-ci və 3-cü Bakı Hərbi-piyada Məktəbləri yaradıldı [2,4].

1942-ci ilin iyulunda məktəb leytenant və kiçik leytenantların yeni dəstələrini buraxdı. Onların yarından çoxu Cənub cəbhəsinə, qalanları isə Cənubi Qafqaz cəbhəsinin Şimal ordu qrupuna göndərildi

Avqust 1942-ci ildə Serqo Orconikidze adına Bakı Piyada Məktəbinin sonuncu təlim komandirləri buraxılışı oldu. 10 avqust 1942-ci ildə piyada və pulemyot-minaatan hərbi məktəblərin yoxlama nəticələrinə görə Serqo Orconikidze adına 1-ci Bakı Piyada Məktəbinin komandir heyətinə SSRİ Müdafiə Xalq Komissarının müavini tərəfindən təşəkkür elan edildi [4].

25 oktyabr 1942-ci ildə cəbhəyə getmiş hərbi məktəbin bazasına Duşeti şəhərində yerləşən 2-ci çağırış Qroznı piyada hərbi məktəbi köçdü [2].

12 mart 1945-ci ildə Bakıda fəaliyyət göstərən 2-ci çağırış Qroznı piyada hərbi məktəbin adı dəyişdirilərək Bakı Piyada Məktəbi adlandı. Aprel ayında Bakı Piyada Məktəbində yeni ştat strukturu quruldu. Şəxsi heyətin sayı beş dəfə azaldıldı. 1947-ci ilin oktyabr ayında Bakı Piyada Məktəbi özünün müharibədən sonra ilk üç illik proqramla hazırlanmış zabitlərin buraxılışını keçirdi.

Bakı Piyada Məktəbinin orduda azərbaycanlı zabit kadrlarının artmasında böyük rolu olmuşdur. 1952-ci ilin buraxılış günü məktəbin tarixində ən əlamətdar günlərdən biri oldu. Buraxılan zabit kadrların 24%-ni azərbaycanlılar təşkil etmişdi. Bu vaxtdan etibarən Azərbaycanlı kadrların məktəbə qəbulu artmışdı [4].

1958-ci ildə hərbi məktəb Bakı Ali Ümumqoşun Komanda Məktəbi adlandırıldı. 1958-ci ilin ortalarında SSRİ Nazirlər Sovetinin qərarına əsasən hərbi məktəblər orta təhsil sistemindən ali təhsil sisteminə keçdilər. 1 sentyabrda məktəb yeni tədris sisteminə böyük təntənə ilə başladı [1,2,4].

1966-cı ildən isə hərbi məktəbə Azərbaycan Ali Soveti adına Bakı Ali Ümumqoşun Komanda Məktəbi adlandırıldı. 28 noyabr 1966-cı ildə əldə etdiyi yüksək nailiyyətlərinə görə məktəbə Azərbaycan SSRİ Ali Sovetinin adı verildi.

1972-cü il 7 apreldə məktəbin heyətində ən yadda qalan gün olmuşdur. Həmin gün məktəbi Azərbaycan Kommunist Partiyası Mərkəzi Komitəsinin birinci katibi Heydər Əliyev ziyarət etmişdir. Bu zamandan başlayaraq Heydər Əliyev mütəmadi olaraq məktəbin fəaliyyəti ilə maraqlanır və buraxılış günlərində məzunlarla bir yerdə olurdu. O zaman Sovet ordusunda azərbaycanlı zabit kadrlarının artmasında Heydər Əliyev böyük rolu olmuşdur[1,4], lakin Sovet Sosialist Respublikaları İttifaqı da dağıldı. Ermənistan və Azərbaycan Respublikaları Sovet İttifaqından müharibə şəraitində ayrıldılar. Dövlərin bütövlüyünü təmin edə biləcək, Silahlı Qüvvələrin, Ordunun yaradılması ölüm-qalım əhəmiyyəti daşdı.

1991-ci ilin dekabrında Azərbaycan Ali Soveti adına Bakı Ali Ümumqoşun Komanda Məktəbi yenidən formalaşdı. 1988, 1989, 1990-ci illərin çağırışları keçmiş SSRİ ölkələrinin vətəndaşları olan kursantlar, təhsillərini davam etmək üçün öz vətənlərinə və Rusiya Federasiyasının hərbi məktəblərinə köçürüldü.

1992-ci ilin aprel ayından məktəb Azərbaycan Respublikasının hüquqi tabeliyinə keçdi. Məktəbin adından Azərbaycan Ali Soveti sözləri çıxarıldı.

Bakı Ali Birləşmiş Komandanlıq Məktəbinin kursantları erməni təcavüzkarlarına qarşı Qarabağ Müharibəsində, müstəqil Azərbaycanın bütövlüyünün və suverenliyinin qorunmasında fəal iştirak etdilər.

Belə ki, cəbhədə yaranmış vəziyyətlə əlaqədar 1993-cü və 1994-cü illərdə növbədən kənar buraxılışlar həyata keçirildi və yenidən kompleksləşən Azərbaycan Ordusu sıralarına göndərildi.

Hərbi məktəbi qurtaran yüzlərlə gənc zabit öz hərbi andına sadıq qalaraq müstəqilliyimiz və dövlətimizin ərazi bütövlüyü uğrunda gedən döyüşlərdə rəşadət və igidlik göstərmişdir. Onlarla məzununu vətən naminə öz canlarını fəda etmiş və qəhrəmanlıq zirvəsinə ucalmışdır. Döyüşlərdə göstərdiyi igidliklərinə görə məktəbin məzunlarından bir qismi Azərbaycan Respublikası

Prezidentinin fərmanı ilə Azərbaycanın Milli Qəhrəmanı və başqa fəxri adlara layiq görülmüşlər.

1997-ci ildə hərbi məktəb "Qırmızı Şərq" şəhərciyindən Zığ qəsəbəsi, Naximov küçəsində yerləşən Ali Hərbi Dənizçilik məktəbinin bazasına köçürüldü. Həmin bazada dənizçilik, təyyarəçilik və quru qoşunlar hərbi məktəbləri birlikdə fəaliyyət göstərməyə başladı. Təlim prosesi türk zabirlərinin köməyi ilə müasir NATO standartlarına uyğunlaşdırıldı.

20.08.2001-ci il Azərbaycan Respublikasının Prezidentinin fərmanı ilə Bakı Ali Birləşmiş Ümumqoşun Komandirlər Məktəbinin adı dəyişdirilərək Azərbaycan Ali Hərbi Məktəbi adlandırıldı [3].

10.03.2004-cü ildə Azərbaycan Respublikasının Prezidentinin fərmanı ilə Azərbaycan Ali Hərbi Məktəb çoxsaylı müraciətlər nəzərə alınaraq Azərbaycanın Ümummilli Lideri Heydər Əliyevin adını daşıyır [3,4].

2014-cü ildə məktəbin srtukturunda yenidən dəyişiklik baş verdi, tədris proqramı yeniləndi. Hal-hazırda Heydər Əliyev adına Azərbaycan Ali Hərbi Məktəbi Quru qoşunları, Dəniz Qüvvələri və Hərbi Hava qüvvələri ixtisaslı üç fakültədən ibarət olub bakalavr ali təhsil pilləli leytenantlar buraxır.

Yuxarıda təqdim edilən məlumatları analiz etdikdə belə bir nəticə əldə edilir ki, bütün mənbələr Azərbaycanda 1918-ci ildən hərbi təhsil müəsissəsinin olduğunu və fasiləsiz olaraq fəaliyyət göstərdiyini təsdiq edir.

İstinad olunan mənbələr Azərbaycanda hərbi kadrların hazırlanması üçün yaranmış hərbi tədris müəsissəsinin hansı siyasi şəraitdə fəaliyyət göstərməsindən, adının və ya statusunun dəyişdirilməsindən asılı olmayaraq 100 ilə dayanan tarixə malikdir.

ƏDƏBİYYAT

1. www. Азербайджанское высшее военное училище им. Гейдара Алиева
2. www. Бакинское пехотное училище имени Серго Орджоникидзе.
3. www. Heydər Əliyev adına ААНМ. Müstəqil vikipediya.
4. www. Бакинское высшее общевойсковое командное училище имени Верховного Совета Азербайджанской ССР.
5. www. Kombat-bloku.ucoz.ru
6. www. Qafqaz İslam Ordusu, Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin elan olunması.
7. www. Gəncə hərbi məktəbi (Gəncə podpraporşiklər məktəbi)
8. www. Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin Hərbi Məktəbi.
9. www. Əlahiddə Azərbaycan korpusu.
10. www. az.wikipedia.org/wiki/Ziya_Bünyadov. Erkən illəri.
11. www. Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin Praporşiklər Məktəbi.
12. Azərbaycan Ordusu (1918-1920). Mehman Süleymanov. Bakı 1998-ci il. Hərbi nəşriyyat. Səh. 252-253.
13. Иванов Р. Н.. Именем Союза Советских. М.: "Типография наука", 2007. S. 215 - 233.
14. www. ru.wikipedia.org/wiki/Асланов,_Ази_Агадович.